

**БЕЛАРУСКАЯ МОВА
Ў КІТАЙСКОЙ АДУКАЦЫЙНАЙ ПРАСТОРЫ:
АГЛЯД ВУЧЭБНЫХ І НАВУКОВЫХ ВЫДАННЯЎ**

В. В. Шахаб

*Цяньцзінскі ўніверсітэт замежных моў, Кітай,
Tianjin, Hexi District, Tianjin, 崇德里2号 邮政编码: 300204,
shahab.olga@yandex.by*

Паглыбленне гандлёва-эканамічных, навуковых і культурных стасункаў з Беларуссю абумоўлівае вялікую цікавасць да беларускай мовы як замежнай і яе запатрабаванасць у Кітаі. Артыкул прысвечаны агляду вучэбнай і навуковай літаратуры, якая была распрацавана беларуска-кітайскімі калектывамі з 2020 па 2023 г. У гэты перыяд былі выдадзены калектыўная манаграфія па тэарэтыка-метадычных аспектах навучання беларускай мове кітайскіх студэнтаў, хрэстаматыя па краіназнаўстве, дапаможнікі па ўводна-фанетычным курсе, асноўным курсе для пачатковага ўзроўню, чытанні; падрыхтаваны да друку дапаможнік па аўдыяванні.

Ключавыя словы: беларуская мова як замежная; дапаможнік; асноўны курс; уводны і ўводна-фанетычны курс; чытанне; аўдыяванне.

Веданне замежных моў з'яўляецца стратэгічным рэсурсам кожнай краіны, гэта дэманструе яе культурны ўзровень і з'яўляецца адным з найважнейшых сродкаў эканамічнай глабалізацыі. Гэта перш за ўсё гандаль, будаўніцтва, развіццё прамысловых прадпрыемстваў, інфраструктуры, стварэнне сумесных прадпрыемстваў, гуманітарныя кантакты, рэклама і г. д. Моўная палітыка Кітая накіравана не толькі на прасоўванне за мяжой кітайскай мовы праз інстытуты Канфуцыя, але і на пашырэнне ўвагі да моў народаў, якія пражываюць на працягу ўсяго новага Шаўковага шляху. Гэта перш за ўсё звязана з вылучанай Сі Цзінпінам у 2013 г. ініцыятывай «Адзін пояс – адзін шлях». Лінгвістычнае забеспячэнне дадзенай ініцыятывы абумовіла стварэнне ў Кітаі адпаведных структур, фінансавых інстытутаў, навуковых і інфармацыйных цэнтраў, якія распрацоўваюць моўную палітыку з мэтай інтэнсіфікацыі кантактаў у межах эканамічнай зоны Шаўковага шляху.

«Міністэрства адукацыі і Міністэрства фінансаў Кітая актыўна садзейнічаюць развіццю дзяржавы і рэалізацыі ініцыятывы “Адзін пояс – адзін шлях”, каардынуюць планаванне і агульны праект па накіраванні студэнтаў на вучобу за мяжу за кошт сродкаў дзяржаўнага бюджэту. Асабліва падтрымліваюць і заахвочваюць студэнтаў паехаць у тая

краіны, якія размяшчаюцца ўздоўж “Аднаго пояса – аднаго шляху”, нарошчваюць намаганні па адборы і падрыхтоўцы спецыялістаў па нераспаўсюджаных мовах, аказваюць падтрымку ўніверсітэтам у правядзенні нацыянальных і рэгіянальных даследаванняў» [3, с. 30].

Беларуская мова як спецыяльнасць бакалаўрыяту ў лінгвістычных універсітэтах Кітая з’явілася ў 2017 г. Першым стаў Цяньцзінскі ўніверсітэт замежных моў. Ён жа стварыў трывалую базу для вывучэння студэнтамі мовы, правядзення лінгвакраіназнаўчых і лінгваметадычных даследаванняў, распрацоўкі дыдактыка-метадычнага забеспячэння. Першыя вучэбныя дапаможнікі для кітайскіх студэнтаў, якія вывучаюць беларускую мову як замежную на ўзроўні бакалаўрыяту, былі падрыхтаваны таксама на базе гэтага ўніверсітэта.

«**奥莉加·沙哈卜. 白俄罗斯概况. 广州: 世界图书出版社, 2020 = Краіназнаўства Беларусі. Хрэстаматыя**» (аўтар-складальнік – Вольга Шахаб, Гуанчжоў: Выдавецтва «World Book», 2020). Хрэстаматыя прызначана для фарміравання аб’ектыўнага ўяўлення аб Беларусі як дзяржаве і надзейнасці эканамічных і навукова-культурных стасункаў з ёй. Студэнты павінны атрымаць першаснае ўражанне пра краіну, зразумець яе дзяржаўны лад, ведаць асноўныя напрамкі развіцця і перспектывы супрацоўніцтва.

Краіназнаўства як дысцыпліна сінтэзуе, сістэматызуе і абагульняе разнастайныя веды пра ўсе сферы жыццядзейнасці краіны і яе месца ў свеце, таму хрэстаматыя прысвечана цэласнаму вывучэнню Рэспублікі Беларусь. На аснове першакрыніц з афіцыйных дзяржаўных рэсурсаў сістэматызуюцца і абагульняюцца разнастайныя звесткі пра гісторыю, геаграфію, склад насельніцтва, дзяржаўны лад, эканоміку, культуру, сацыяльную арганізацыю краіны, практыку беларуска-кітайскіх узаемаадносін. Па кожнай з пятнаццаці тэм прапануюцца тэксты для вывучэння, якія суправаджаюцца адпаведнай лексікай, перакладзенай на кітайскую мову. Матэрыял пададзены тэматычнымі блокамі з адпаведнымі пытаннямі для самакантролю і самастойнай пошукавай працы.

Хрэстаматыя прызначана для студэнтаў універсітэтаў, а таксама для шырокага кола зацікаўленых.

«**Беларуская мова як замежная. Уводны курс для кітайскіх навучэнцаў = 白俄罗斯语入门教程**» (аўтары – Г. М. Валочка, Фу Мэйянь, Юань Хаа) – дапаможнік, распрацаваны беларуска-кітайскім калектывам Цяньцзінскага ўніверсітэта замежных моў сумесна з Нацыянальным інстытутам адукацыі і выдадзены ў выдавецтве «Вышэйшая школа» ў 2020 г.

Кніга складаецца з адзінаццаці заняткаў і дадатку (у тым ліку электроннага) з матэрыяламі для замацавання фанетычных навыкаў у межах

асноўнага курса беларускай мовы або карэкціровачнага курса фанетыкі на ўзроўнях В і С валодання беларускай мовай як замежнай.

Канцэптуальна дапаможнік арганізаваны максімальна зручна як для навучэнцаў, так і для выкладчыка. Ён мае інтэграваны характар (фанетыка-лексіка-граматычны і камунікатыўна накіраваны адначасова) і выступае як аснова для далейшага навучання беларускай мове. Вядучае месца належыць фанетыцы, якая вымагае ўключэння ў працу адпаведных лексіка-граматычных сродкаў і педагагічна абрунтаванай актывізацыі ўсіх рэцэптыўных і прадуктыўных відаў маўленчай дзейнасці. Улічана ступень складанасці гукаў для кітайскіх навучэнцаў, неабходнасць іх рэгулярнага паўтарэння ў розных пазіцыях і ў розных інтанацыйных канструкцыях. Багаты лексічны і граматычны матэрыял дазваляе паэтапна развіваць вуснае маўленне па базавых для пачаткоўцаў тэмах.

Варта адзначыць, што надзвычай важнае значэнне надаецца менавіта працы з маўленчымі ўзорамі, якія ўяўляюць сабой пэўныя структурныя мадэлі і інтанацыйныя канструкцыі. «Засваенне першых і другіх дае магчымасць уступаць у працэс маўленчых зносін ужо з першых заняткаў. Засвоеныя гатовыя структурныя мадэлі, якія навучэнцы напаўняюць новым зместам, вар’іруючы лексічны матэрыял, дазваляюць уступаць у працэс камунікацыі ў залежнасці ад маўленчай сітуацыі. Пры гэтым маўленчы ўзор з’яўляецца асновай для замацавання пэўнай сінтаксічнай канструкцыі і тых лексічных адзінак, якія напаўняюць яе канкрэтным зместам» [1, с. 4].

У якасці матэрыялу для фарміравання і аўтаматызацыі вымаўленчых і рытміка-інтанацыйных навыкаў пададзены разнастайныя творы малых жанраў з высокай канцэнтрацыяй пэўных гукаў і іх спалучэнняў у розных пазіцыях. Гэта дазваляе практыкаваць вымаўленне гукаў, складоў, слоў і навучыцца правільна інтанаваць уласную маўленчую плынь.

Дапаможнік прызначаны для кітайскіх студэнтаў, якія вывучаюць беларускую мову як замежную, а таксама для ўсіх, хто вывучае яе самастойна.

«Беларуская мова для кітайскіх студэнтаў. Пачатковы ўзровень» (аўтар – Л. І. Сямешка) – дапаможнік, падрыхтаваны на кафедры кітайскай мовы Рэспубліканскага інстытута кітаязнаўства імя Канфуцыя Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Дапаможнік утрымлівае багаты тэарэтычны і практычны матэрыял па асноўным курсе беларускай мовы з перакладам на кітайскую мову.

Кніга складаецца з трох частак – уводнага фанетычнага курса, асноўнага беларускай граматыкі і асноўнага курса.

Уводны фанетычны курс знаёміць навучэнцаў з гукамі і рытміка-інтанацыйнымі мадэлямі, элементарнай лексікай і базавымі фразамі, правіламі чытання і напісання гукаў, складоў, словазлучэнняў. Паступова

ўводзіцца граматычная інфармацыя. Асабліва варта адзначыць наяўнасць падагульняльнага ўрока, які падводзіць вынік па засвоеным матэрыяле і рыхтуе навучэнцаў да ўсвядомленага засваення граматычнага ладу мовы і развіцця вуснага і пісьмовага маўлення на элементарным узроўні А1 (паводле сістэмы сертыфікацыйнага тэсціравання грамадзян замежных краін па беларускай мове для праверкі камунікатыўнай кампетэнцыі на шасці ўзроўнях агульнага валодання беларускай мовай).

Асобнай часткай пададзены кароткія асновы беларускай граматыкі ў перакладзе на кітайскую мову, што надзвычай карысна менавіта на пачатковым этапе навучання.

Асноўны курс складаецца з васьмнаццаці вызначаных стандартам тэм. Паэтапна ад урока да ўрока назапашваецца лексіка і граматыка навучэнцаў, праз разнастайныя практыкаванні развіваюцца маўленчыя ўменні, на практыцы замацоўваюцца этыкетна-культурныя формулы. Фактычная мадэль рэальных зносін перанесена ў вучэбнае поле, што стварае неабходную перадумову для развіцця рэцэптыўных (аўдыявання, і чытання) і прадуктыўных (гаварэння і пісьма) відаў маўленчай дзейнасці і фарміравання лінгвістычнай кампетэнцыі навучэнцаў у адзінстве фанетычнага, лексічнага і граматычнага аспектаў.

Дапаможнік прызначаны для кітайскіх студэнтаў, якія вывучаюць беларускую мову як замежную, а таксама для ўсіх зацікаўленых.

«Беларуская мова як замежная. Дапаможнік па чытанні = 对外白俄罗斯语阅读教程» (аўтары – Г. М. Валочка, В. В. Шахаб, К. С. Шахаб, Фу Мэйянь, Лю Івэнь) выйшаў з друку ў выдавецтве «Вышэйшая школа» ў канцы 2022 г. Дапаможнік распрацаваны беларуска-кітайскім калектывам Цяньцзінскага ўніверсітэта замежных моў сумесна з Нацыянальным інстытутам адукацыі з і распачынае серыю дапаможнікаў для кітайскіх студэнтаў па розных аспектах навучання беларускай мове.

Асноўныя задачы кнігі – пашырэнне аб’ёму ўспрымання студэнтамі інфармацыі; развіццё ўмення распазнаваць вядомыя лексічныя адзінкі ў розных кантэкстах; развіццё хуткасці асэнсаванага чытання; развіццё антыцыпацыі (імавернаснага прагназавання) паводле структуры і зместу тэксту; фарміраванне ўмення суадносіць змест і форму тэксту, не прымаючы пад увагу невядомую інфармацыю; развіццё ўмення асэнсоўваць логіку тэкстаў рознага характару.

Пастаўленыя задачы суадносяцца з відамі чытання, якія развіваюцца на аснове канкрэтных тэкстаў. У дапаможніку прапануюцца перадтэкставыя і прытэкставыя заданні, накіраваныя на стымуляванне цікавасці навучэнцаў да прапанаванага матэрыялу, фарміраванне фонавых ведаў і папярэдняе высвятленне моўных і лінгвакультуралагічных пытанняў.

Менавіта на гэтым этапе адбываецца непасрэднае азнаямленне з моўным матэрыялам. Далей увага навучэнцаў накіроўваецца на камунікатыўную ўстаноўку, асэнсаванне тэкставай інфармацыі і яе перапрацоўку ў адпаведнасці з зададзенай стратэгіяй працы. Паслятэкставыя заданні служаць для праверкі ступені дакладнасці разумення тэксту і развіццё іншых, прадуктыўных відаў маўленчай дзейнасці – гаварэння і пісьма.

Тэксты і заданні да іх размеркаваны паводле ўзроўняў, вызначаных стандартам і забяспечваюць пазнавальныя і інтэлектуальныя запыты навучэнцаў, тэматычна і жанрава разнастайныя, суадносяцца з попытам на актыўныя міжкультурныя стасункі. Да тэкстаў падаецца беларуска-кітайскі слоўнік. Актывізацыя разнастайных відаў чытання арыентуе на фарміраванне агульнага ўяўлення пра тэкст і яго змест, пошук неабходнай інфармацыі, яе крытычнае асэнсаванне, запамінанне і выкарыстанне з уласнымі мэтамі – інакш кажучы, авалоданне чытаннем як відам дзейнасці.

«Тэарэтыка-метадычныя аспекты навучання беларускай мове кітайскіх студэнтаў» (аўтары – Г. М. Валочка, Л. І. Сямешка, В. В. Шахаб, С. М. Якуба, Лі Інін, Фу Мэйянь, У Бо, Юань Хаа) – калектыўная манаграфія, падрыхтаваная Нацыянальным інстытутам адукацыі сумесна з Цяньцзінскім універсітэтам замежных моў у 2021 г. Праца займае асаблівае месца сярод беларускамоўнай літаратуры для выкладання беларускай мовы ў Кітаі. Гэта навуковае выданне прысвечана даследаванню праблем навучання мовам як замежным у аспекце ўзроўневай канцэпцыі валодання мовай.

Ва ўступным артыкуле манаграфіі разглядаецца месца і роля беларускай мовы як замежнай ў кантэксце моўнай палітыкі Кітайскай Народнай Рэспублікі

У тэарэтычным раздзеле раскрываюцца асноўныя кампаненты сістэмы навучання беларускай мове як замежнай (падыходы, прынцыпы, узроўневыя мэты і задачы, прадметны і працэсуальны змест), якія з аднаго боку, выступаюць у якасці самастойных катэгорый, а з другога – з’яўляюцца ўзаемазвязанымі і ўзаемаабумоўленымі элементамі цэласнай метадычнай сістэмы.

Раздзел, які прысвечаны метадычным аспектам навучання кітайскіх студэнтаў беларускай мове, утрымлівае практычныя рэкамендацыі па арганізацыі працэсу авалодання кітайскімі навучэнцамі беларускай мовай (асабліваасці арганізацыі фанетычнаму, лексічнаму, граматычнаму аспектам маўлення, авалоданне ўсімі відамі маўленчай дзейнасці), а таксама патрабаванні да тэставага кантролю сфарміраванасці камунікатыўнай кампетэнцыі.

Кніга прызначана для навукоўцаў, выкладчыкаў, студэнтаў, усіх, хто цікавіцца пытаннямі навучання беларускай мове як замежнай.

«Беларуская мова як замежная. Дапаможнік па аўдыяванні = 白俄罗斯语视听说教程» (аўтары – В. В. Шахаб, К. С. Шахаб-Касцецкая, У Бо, Лю Івэнь, Фу Мэйянь) выйдзе з друку ў выдавецтве «Вышэйшая школа» ў канцы 2023 г. Дапаможнік распрацаваны беларуска-кітайскім калектывам Цяньцзінскага ўніверсітэта замежных моў і з’яўляецца другім у серыі вучэбных выданняў для кітайскіх студэнтаў па розных аспектах навучання беларускай мове.

Аўтары кнігі зыходзяць з таго, што асноўнай умовай паспяховага развіцця маўлення кітайскіх студэнтаў з’яўляецца наяўнасць сталага маўленчага асяроддзя, дзе ўзнікае неабходнасць у суразмоўніцтве. У гэтым кантэксце найлепш стымуюе вучэбную маўленчую дзейнасць навучэнцаў менавіта аўдыявізуальны курс беларускай мовы, ці аўдыяванні. Яно не толькі забяспечвае кіраванне працэсам навучання, але і выкарыстоўваецца для знаёмства з новым моўным і маўленчым матэрыялам, павышае эфектыўнасць адваротнай сувязі ў працэсе камунікацыі. Аўдыяванні выконвае свайго роду кампенсаторную функцыю пры адсутнасці натуральнага актыўнага маўленчага кантэксту. Улічваючы складанасць аўдыявання як віду маўленчай дзейнасці і арыентуючыся на актуальную сёння ўзроўневую мадэль навучання замежным мовам, яго неабходна ажыццяўляць перманентна, на працягу ўсяго перыяду навучання.

Сярод відаў маўленчай дзейнасці аўдыяванні займае першаснае месца, будучы пры гэтым цесна звязаным з гаварэннем (як складнікам вуснага маўлення), чытаннем (як перцэптыўным відам дзейнасці) і пісьмом (як спосабам літарнага кадавання праслуханай інфармацыі). Разглядаючы аўдыяванні як перцэптыўную дзейнасць, звязаную з успрыманнем, разуменнем і актыўнай перапрацоўкай інфармацыі праз непасрэдныя кантакты ці апасродкавана (фільмы, тэлеперадачы, радыё, аўдыязапісы і інш.), аўтары дапаможніка забяспечваюць актыўнае моўнае асяроддзе і стымуюць актыўную мысліцельную дзейнасць студэнтаў.

У якасці асновы для навучання аўдыяванні выкарыстаны звязныя вучэбныя і арыгінальныя адаптаваныя і неадаптаваныя, спецыялізаваныя і неспецыялізаваныя аўдыя- і відэатэксты, якія праз знаёмства студэнтам сітуацыі пагружаюць іх у лінгвакультуралагічны кантэкст. Заданні да тэкстаў арыентаваны на распазнаванне фанетычных слоў у моўнай плыні, засваенне рытміка-інтанацыйных асаблівасцей беларускага маўлення, выяўленне камунікатыўнага плана тэксту, выяўленне значэнняў слоў у кантэксце, прагназаванне і асэнсаванне сэнсу тэксту ў цэлым і асобных яго частак; выяўленне першаснай і другаснай інфармацыі; развіццё апэратыўнай памяці навучэнцаў; распазнаванне эмацыянальна-экспрэсійнага кантэксту.

Кніга арыентавана на сертыфікацыйныя ўзроўні В1–С2. Пададзены шэсць тэм, заданні ў якіх паступова ўскладняюцца. Матэрыял суправаджаецца актуальным аўдыявізуальным дадаткам, частка якога змяшчаецца на дыску, адкрываецца праз qr-коды, а другая частка маеца ў свабодным доступе ў інтэрнэце.

Дапаможнік прызначаны для кітайскіх студэнтаў-беларусістаў і ўсіх зацікаўленых.

«Беларуская мова. Аўдыяванне» (аўтары – В. У. Барысенка, В. А. Прыгун, Юй Юань) – вучэбны дапаможнік, які выйдзе з друку ў пачатку 2024 г. у выдавецтве Пекінскага ўніверсітэта. Дапаможнік распрацаваны беларуска-кітайскім калектывам Сіянскага ўніверсітэта замежных моў і з’яўляецца часткай вучэбна-метадычнага комплексу па беларускай мове для студэнтаў-беларусістаў і тых кітайскіх студэнтаў, якія засвойваюць беларускую мову ў якасці спецыялізацыі.

Матэрыял кнігі арыентаваны на першыя тры ўзроўні агульнага валодання беларускай мовай: элементарны, базавы і першы сертыфікацыйны. Дадзены аб’ём ведаў забяспечвае неабходную базу для паспяховай камунікацыі ва ўмовах моўнага асяроддзя з выкарыстаннем абмежаванага набору моўных сродкаў.

Дапаможнік уяўляе комплекс – кнігу для студэнтаў з функцыяй рабочага сшытка і кнігу для выкладчыка, якія складаюцца з васьмі раўназначных тэматычных модуляў, вызначаных згодна са стандартам.

Кніга арыентавана на выпрацоўку ў студэнтаў навыкаў успрымання слыхавых узораў беларускай гаворкі: гукаў і гукаслучэнняў, слоў і словазлучэнняў, узораў беларускай інтанацыі. Распрацаваныя практыкаванні накіраваны на развіццё фанематычнага слыху і памяці, усталяванне сувязей паміж гукавой і пісьмовай формамі маўлення. Заданні на распазнаванне суадносін гукавога вобраза і семантыкі, граматычных формаў маўлення на марфалагічным і сінтаксічным узроўні спрыяюць развіццю граматычных і лексічных навыкаў. Дапаможнік пабудаваны ў напрамку ад засваення маўленчых узораў да пераносу вывучаных структур у сітуацыю жывой камунікацыі.

Сацыякультурны змест падручніка «Беларуская мова. Аўдыяванне» мае высокую ступень інфармацыйнай каштоўнасці. Гэта інтэрактыўнае выданне, аўтары якога забяспечылі яго аўдыя- і відэададаткам.

Дапаможнік можа быць выкарыстаны як для аўдыторнай, так і для самастойнай працы.

Такім чынам, лінгвадыдактычнае і навукова-тэарэтычнае забеспячэнне выкладання беларускай мовы як замежнай у Кітаі грунтуецца на разуменні прыярытэтных задач навучання. Калектывы беларускіх і кітайскіх вучоных актыўна працуюць над узбагачэннем метадыкі выкла-

дання беларускай мовы як замежнай, ствараюць разнастайныя шматузроўневыя вучэбныя дапаможнікі, накіраваныя на авалоданне кітайскімі студэнтамі мовай і развіццё іх маўлення. Асобна распрацоўваюцца дапаможнікі па культуры Беларусі і беларускай літаратуры, якія ўлічваюць наяўнасць кітайскіх перакладных навукова-папулярных і мастацкіх выданняў па згаданых напрамках працы.

БІБЛІАГРАФІЧНЫ СПІС

1. *Валочка, Г. М.* Беларуская мова як замежная. Уводны курс для кітайскіх навучэнцаў = 白俄罗斯语入门教程 / Г. М. Валочка, Фу Мэйянь, Юань Хаа. – Мінск : Вышэйшая школа, 2020. – 94 с.

2. *Сямешка, Л.* Беларуская мова для кітайскіх студэнтаў. Пачатковы ўзровень / Л. І. Сямешка. – Мінск : Выд. цэнтр БДУ, 2021. – 288 с.

3. *Чжао, Сянь.* Языковая політыка Кітая в области обучения иностранным языкам (на примере белорусского языка) / Сянь Чжао // Педагогическая наука и образование. – 2019. – № 4. – С. 27–31.